

SEPTEMPUNCTATA

Tanulmányok
Petrőczi Éva
hatvanadik születésnapjára

Szerkesztette
PÉNZES TIBORC SZABOLCS

rec.iti
Budapest • 2011

A borítón látható kép a www.wordle.net segítségével készült.

© Szerzők, 2011.

Kiadja a *rec.iti*, az MTA Irodalomtudományi Intézetének recenziós portálja
<http://rec.iti.mta.hu/rec.iti>

Születésnap képlap a Ráday utcából a Mátyás utcába

*Vámbáz körüli zebra:
Köznapból ünnepbe
hajló szívárvány –
Könyörülj minden átkelők
árvaságán.*

(Petrőczy Éva)

Mint ős-ferencvárosi, közelebről a Ráday utca őslakosa, örömmel szeretem tudomást arról, midőn Petrőczy Éva és családja a Mátyás utcába költözött. Évtizedek óta számon tartom, mely politikusok, művészek, tudósok, sportolók és más hírességek laktak, laknak a mi utcánkban, keresztutcáiban és közvetlen környékén. Nem is olyan kicsiny ez a körzet. Lélelben semmiképp, hiszen 1956 ősze óta azt a kilenc teret tekintem határ- és tájolási pontnak, amelynek többségén fegyverek csövét láttam égnek meredni. Hosszában a Kálvin tértől a Boráros térig fut a Ráday utca. Tágabb felségterülete a Nagyvásár-csarnokig, a Csarnok térig tart a Duna irányába, az Üllői úti fákig a VIII. kerülettel határos oldalon. Magába öleli hajdani foci-terünket, az Úttörő (ma: Markusovszky) teret. A másik labdatér, a Kinizsi tér eltűnt, beépítették, mint a Pál utcaiak grundját. Az Erkel, a Mátyás, a Köztelek, a Lónyay és a többi utca szép számú emléktáblái is hirdetik: miniszterelnök, festőművész, filmrendező, író, költő-képzőművész, aranyérmes olimpikon és sok más nevezetes személyiség lakott erre felé. (A legelső koszorú illesse az Arany János-emléktáblát.)

Jómagam gyűjtöttem, gyűjtöm adataikat, rádióműsört is készítettem a Ráday utca és környéke legendáriumáról. Hiszen eleve legendákba érkeztem. A kétemeletes házról, amelyben felcseperedtem, a még a 19. század vége táján beköltözöttek úgy tartották: pincéjében Rózsa Sándor is raboskodott. Ez persze csak az utcanév sugalmazása lehetett (ma már a Rádayaknak is van emléktáblájuk). Számon tartottam, miként írja le a térdeplő Czifra János temetésrendező körött a Bakáts téri templomot Krúdy Gyula (ebben az Ybl Miklós építette templomban kereszteltek meg engem, negyven-ötven esztendővel Czifra János térdeplése után) s miként ír e tér 1956-os alkalmi sírhantjairól Fejes Endre. Tudom, merre vezetett a Cholnokyak, Viktor és László útja, és mit örökített meg árva írói tolluk. Jártam a kiterjedt Remsey festő-bábművész családnál, és mindig dobogó szívvel néztem egy épületre: itt lakik Kontsek Jolán, a diszkoszvető bajnok.

A mi nemzedékünk, akik mostanában töltjük-lépjük a hatvanas éveinket, nem kevesekkel képviseltette magát a IX. kerület e fertályán. Olyanokkal, akiket már közelebről ismerhettünk magunk is. Bódy Gábor, Péli Tamás mára

ugyancsak emléktáblákba költözött. Itt telepedett le kicsit idősebb bátyánk, Lázár Ervin, akiről Petrőczy Éva oly szép esszében emlékezett meg. Ide jött haza egy időben Simonffy András, a szociológus Heleszta Sándor és mások. S Petri György is. Az ő költőzködéséről Várady Szabolcs ad lírai helyzetjelentést elhíresült *Székerek a Duna fölött* című versében. Kicsit odébb honos Dobai Péter, aki leginkább a Csarnokig, a Vámház körüti merészkedik be, de költeményt, számosat írt a tájékról. Innen indul mindentudni Bojtár Endre. Itt gyökerezett meg – ugyanabban a Ráday utcai házban, melybe én születtem, s melyben édesanyám, öcsém révén is mindmostanáig otthon vagyok – Závada Pál. *Idegen testünk* című regényében a Ráday-vidék egyik legplasztikusabb, részletes leírása olvasható.

Ki kivel rokonlélek, akár az idők felett is, ki kivel nem? A Kálvin–Boráros-tengely művelődéstörténete mindenkibe másként írja a maga szubjektív, ma is telő krónikáját. Petri, Petrőczy – villan be hirtelen a névközelség, mely a lírikusi távolság ellenére a könyvespolc ábécérendjében egymás mellé állítja a két poétát. Kritikusai, irodalomtörténeti elme bizonyára képzelni sem tud különbözöbbit költészetüknél. Lehet, hogy Petri nemigen lapozta fel Petrőczyt, és Petrőczy nem Petri kötetait tartja az éjjeliszekrényén. És mégis: nincs-e elemezhető, megnyitható közös gyök epigrammatikus darabjaikban? A magukat érzelmentes híradásoknak, summáknak mutató, deklaratív, legtöbbször rímtelen Petri-*rövidversek*ben – és a törekénységüktől szilárduló, sörétesen szétzört rímű Petrőczy-medáliákban és -vésetekben? Elütő a világkép és a hang, mégis helyenként rokon a forma a két *Petr*-nél. (Nota bene: Péterek nemzedéke...? Igaz, az epika.)

A Ráday utca csöndes önvédelmű belvárosi mellék-főutca volt régebben, csak a 15-ös busz szeldelte tízpercenként, túlkölésével pontosítva a Kálvin téri harangszó mérte időt. Vendégváró, vendéglátó utca, *nyitott utca* lett. Kinek öröme, kinek ellenérzése. Ám nemcsak étterem, kínai főzde, cukrászda, eszpresszó, kávézó, fagyfaltozó, diáktanya jelöli ki az utca és a környék vonalait. (A kocsmák szinte ellillantak. A Ráday és az Erkel sarkának literátus nevű vendéglője helyén működött bor-, sör- és pálinkaharapóból hoztam azt a teli szódásüveget, mely a jégtáblás hűtőszekrényből kikerülve a júniusi melegben felrobbant. Szilánkjai később összeöltött vágásokkal tetoválták gyermeki karomat. Nagyobb esemény volt, amikor a sörösüvegeket szállító, az Erkelből kikanarodó lovas kocsis valahogy megbuckázott, és ezernyi palack tört össze az aszfalton. Az ép üvegeket a hirtelen összeverődő élelmeselek sietve begyűjtötték a habtengerből. Az abszurd realitású jelenetet ablakunkból láttam, melyet máig rács véd, mert egyszer túlzottan is kihajoltunk öcsémmel.) Étterem ide, egyetemista zsvajv oda – nem vagyok aszkéta, végiglátogattam már magam is majdnem valamennyi vendéglátó-ipari intézményt –, akadnak más jellegű azilumok az utcában. Például rangos kiállító-terem (nem is egy) és a maga keretei közt fejedelmi könyves üzlet. (Én még egy régi könyvesboltra emlékszem. Átmene téleg egy háztartási bolt helyén szűkösködött, közel a Török Pál utcához, s mielőtt hamari megszünte bezárta volna ajtaját, Utassy József ott dedikálta nekem

1969-ben első kötetét, a *Tűzem, lobogómat*.) Mindkettőnket a Rádayba átruccantott Goethe Intézet hívogat, Petrőczy Évát elsődleges célpontként a Ráday Gyűjtemény, engem a Stúdió K Színház (mely Ráday mozi korában anynyi jó filmmel ajándékozott meg, s ahol 1956 novemberében élelmiszersegélyosztó telephely várta a rászorulókat. Anyámnak csak háromszáz métert kellett megtennie odáig – hányszor megtette! –, mégis remegtünk mindig, gyerekek, hazaér-e épségben a nagydobozos sárga sajtjal [*Gift of American People*], a tábla csokoládékkal. Még fogkrémet is adtak).

Magamról szaporítom szót, s nem az ünnepeltről beszélek?

A Ráday utcáról és környékéről beszélek. A Mátyás utcáról. Közös szűkebb fővárosi pátriánkról. A Rádayról: általános iskolai osztálytársam kis cége Petrőczy Éva *Vallomás, eperrel* (1999) című kötetének egyik szponzora lett (más támogató *rádaysták* mellett). A Mátyás utcáról beszélek, melynek névadója nem a *tűzenhárom* apostol egyike: nem az, akít sorsvetéssel Karióti Júdás helyére választottak a hetvenkét tanítvány közül. A helytörténészek szerint Hunyadi Mátyás az egykori Mathias Gasse – 1854-től átmenetileg sajna Mist Gasse –, 1874-től Mátyás utca névadója.

A Mátyás utca sarkán szoktam volt összetalálkozni Ritoók Zsigmond professzorral. Ő – kezében a Bibliával – a Kálvin tér felé tart a Ráday páratlan oldalán, én – hátam mögött kulcsolt kézzel – a Bakáts térre. A templomba, de sosem könnyű szívvel. Miért nem? Érjen véget itt az igaz mese. Amikor még vasárnaponként apám kísért, sosem mulasztotta el tudatni: az író Cholnoky testvérek öccse, a Kossuth-díjas geográfus Cholnoky Jenő szerint, ha Budapest valaha vulkán keletkezne, az földtani okokból feltétlenül a Bakáts téren keletkezne. A templom alatt. A mai napig minden szentmise első percétől az utolsóig szorongva várom, hogy az oltár előtt tüzesen feltör a láva. Kétféle figyelek: a szertartásra és a tűzhányóra.

Isten hozott, Éva! – mondtam tizenvalahány esztendeje, amikor Te is a környék polgára lettél, s mondom, születésnapj tetézéssel, ma is. Lehet költőnek alkalmasabb laka, mint vulkán fölött?